

18 juni, Amsterdam RAI gebouw Zuidhal, 20.15 uur

Concertgebouworkest

Edo de Waart _____ dirigent
Grace Bumbry _____ mezzosopraan

G. Verdi

Ouverture 'La forza del destino'
uit 'La forza del destino'

*Aria van Leonora 'Pace,
pace, mio Dio'*

uit 'Ernani'

*Cavatine van Elvira 'Ernani,
Ernani, involami'*

Voorspel 'Aida'
uit 'Don Carlos'

Aria van Eboli 'O don fatale'

M. Moessorgsky

Schilderijen van een tentoonstelling, voor orkest bewerkt
door Maurice Ravel

*Promenade
Gnomus
Promenade
Het oude kasteel
Promenade
Tuilerieën, spelende en
kibbelende kinderen
Bydlo (Poolse ossewagen)
Promenade
Ballet van kuikens in hun
eierschalen
Samuel Goldenberg en
Schmuyle
De markt te Limoges
Catacombae, sepulchrum
romanum (catacomben,
romeins graf) - Cum mortuis
in lingua mortua (sprekende
met de doden in een dode
taal)
De hut op kippepoten
De grote poort te Kiew*

Giuseppe Verdi

Verdi, die als componist groot internationaal aanzien genoot, schreef zijn opera 'La forza del destino' in opdracht van het Keizerlijk theater van St. Petersburg op een libretto van Francesco Maria Piave, zijn favoriete tekstschrijver. Deze heeft het libretto samengesteld uit verschillende bronnen w.o. het toneelstuk 'Don Alvaro of de macht van het noodlot' van de Spanjaard De Saavedra. De opera sloeg direct bij de eerste uitvoering in St. Petersburg in 1862 enorm aan bij het publiek, maar Verdi zelf was niet helemaal tevreden. Hij werkte hem enigszins om en voegde de heden uit te voeren ouverture eraan toe.

In de sopraan-aria 'Pace, pace, mio Dio' beklagt de vrouwelijke hoofdfiguur Leonora, die zich uit de

wereld heeft teruggetrokken en een kluzenaarsbestaan leidt, zich over het noodlot dat haar zoveel jaren geleden verwijderd heeft van haar geliefde Alvaro, die door een ongelukkige samenloop van omstandigheden de dood van haar vader op zijn geweten heeft.

Met 'Ernani', gecomponeerd in 1844, begon de uiterst succesvolle samenwerking tussen Verdi en Piave, die verder, behalve 'La forza del destino', nog 'Macbeth', 'Rigoletto', 'La Traviata' en 'Simone Boccanegra' als resultaat zou hebben. Piave baseerde zich op het toneelstuk 'Hernani' van Victor Hugo, dat speelt in het Spanje van Philips II, ca. 1520. De buitenlandse edelman Ernani (Italiaans voor Hernani) is in ongenade gevallen en wordt gedwongen als een bandiet te leven in de Spaanse bergen. Hij bemint Elvira, die echter tegen haar zin in het huwelijk moet treden met haar oom en verzorger Don Ruy Gómez de Silva. In de cavatine 'Ernani, Ernani involami' bekent Elvira (sopraan) haar liefde voor Ernani. De goede wensen van haar dienstmaagden voor haar op handen zijnde huwelijk met Silva wekken alleen maar haar wrevel.

'Don Carlos' is het drama van een vader, Philips II, die zich gedwongen ziet zijn zoon, Don Carlos, uit te leveren aan de inquisitie om hem terecht te laten stellen. Uitgangspunt voor het libretto was Schillers gelijknamige toneelstuk. Deze opera werd geschreven in opdracht van de Parijse opera voor uitvoering tijdens de Wereldtentoonstelling van 1867. De eerste versie is dan ook franstalig. Vele jaren later, in 1884, maakte Verdi een Italiaanse versie, waarin de oorspronkelijke vijf bedrijven werden teruggebracht tot vier. In 1887 werd de opera voor het eerst in zijn nu gangbare vorm (in het Italiaans en met vijf bedrijven) uitgevoerd. De beroemde aria 'O don fatale' wordt gezongen door Eboli (een rol voor mezzosopraan), de mooie vertrouweling van Elisabeth van Valois. Carlos heeft liefde opgevat voor Elisabeth, die echter plotseling, om politieke redenen, uitgehuwelijkt wordt aan Carlos' vader Philips. Carlos is niet in staat zijn liefde voor Elisabeth te vergeten of te verbergen. Eboli, die Carlos voor zichzelf begeerde maar afgewezen werd, heeft in haar gekwetste trots Philips op de hoogte gesteld van Carlos' ongeoorloofde liefde voor zijn stiefmoeder. Hiermee heeft zij zowel Elisabeths als Carlos' ondergang bewerkstelligd. Haar zelfverwijt achteraf is nog heviger omdat zij enige tijd Philips' minnares was en zo Elisabeth heeft bedrogen.

Voor 'Aida' kon Verdi niet langer rekenen op de medewerking van Francesco Piave, die enige jaren tevoren door een beroerte was getroffen en geheel verlamd geraakt, en hij deed een beroep op de tekstschrijver Camille du Locle, die ook zijn medewerking had verleend aan 'Don Carlos'.

Deze bewerkte een libretto dat door de grote Franse egyptoloog Auguste Mariette vervaardigd was naar een oud Egyptisch gegeven. Mariette was tevens de opdrachtgever van de opera, die bestemd was om

luister bij te zetten aan de opening van het Suezkanaal. 'Aida' werd, weliswaar enige maanden nadien, in 1871 in Cairo voor het eerst uitgevoerd. In het voorspel worden twee hoofdthema's uit de opera tegenover elkaar geplaatst. Het ene thema wordt meestal aangeduid als dat van Aida's liefde voor de Egyptische veldheer Radames, en het tweede thema schildert de onbuigzaamheid van de Egyptische priesters, die Radames wegens hoogverraad, gepleegd uit liefde voor Aida, ter dood veroordelen.

Modest Moessorgsky **Schilderijen van een tentoonstelling**

Tot de bekendste voorbeelden van muziek, geïnspireerd door schilderkunst, behoort 'Schilderijen ener tentoonstelling' van Moessorgsky, naar schilderijen van V. Hartmann.

Hartmanns verbeeldingen prikkelden de fantasie van Moessorgsky, die een geheel eigen weg ging. Duidelijk is dit vooral in het huiveringwekkende 'Romeinse graf'. Hartmann had hierin namelijk zichzelf afgebeeld in de catacomben van Parijs, maar Moessorgsky gebruikt hierin het thema van de 'Wandeling', waarmee hij zichzelf karakteriseert, wandelend door de tentoonstelling en zo wordt het stuk een soort zelfportret; een confrontatie met de dood, die zelf ook weer de aanleiding was geweest tot de schepping van het werk. Moessorgsky's vriend Hartmann was namelijk jong gestorven en de tentoonstelling was een door Stassow georganiseerde herdenkingstentoonstelling. Van de tentoonstelling is, zo bleek later, wel de catalogus bekend, maar een groot aantal van de tekeningen zelf is verdwenen; van de tien tekeningen die Moessorgsky inspireerden zijn er zes verloren gegaan. Een ervan, 'Bydlo', behoorde trouwens niet tot die tentoonstelling, maar was Moessorgsky op andere wijze bekend. In alle stukken openbaart Moessorgsky zich als de sterke en oorspronkelijke realist, die het zich, zoals hij in een brief aan zijn vriend Stassow schreef, tot taak gesteld had 'de fijnste trekken der menselijke natuur en in de menselijke massa op te sporen'. Daarbij had de wereld van het kind Moessorgsky's bijzondere belangstelling, zoals uit zijn prachtige liederencyclus 'De kinderkamer' blijkt, en, in de 'Schilderijen ener tentoonstelling', de 'Tuilerieën'. 'De hut op kippepoten van de heks Baba Jaga' was een ontwerp van Hartmann voor een bronzen klok; Moessorgsky beperkt zich tot de figuur van de heks zelf. 'Het oude kasteel' en 'Bydlo' tonen duidelijk, dat de componist altijd meer doet dan alleen 'weergeven' van het onderwerp, want in de trage gang van de krakende ossewagen roept Moessorgsky tegelijk een beeld van leed en verlatenheid op. En de balladeachtige melodie in 'Het oude kasteel' suggereert ook meer dan alleen maar een beeld van een oud slot; het is waarschijnlijk niet te ver gezocht als men hier aan een rondtrekkende zanger denkt. Niet minder raak zijn Moessorgsky's muzikale portretten van de rijke en de arme Jood, van de hinkende dwerg en van het drukke markttafereel te Limoges. En het slotstuk toont ons duidelijk de meester van 'Boris Godoenow', de opera

die hij enkele jaren tevoren voltooid had. De suite 'Schilderijen ener tentoonstelling' werd oorspronkelijk voor piano geschreven en stelt in deze vorm bijzonder hoge eisen aan de vertolker. Het is een stuk dat als het ware vraagt om orkestratie en het is dan ook geen wonder dat Ravel deze taak op zich wilde nemen, toen de dirigent Koussevitzky hem erom verzocht. De instrumentatie dateert van 1922 en werd in 1930 gepubliceerd.

Ontleend aan een toelichting van M. Flothuis

Grace Bumbry

De soliste op het grote jaarlijks terugkerende concert in het RAI-Gebouw is één der bekendste Amerikaanse opera-zangeressen. Grace Bumbry, mezzosopraan, werd in St. Louis, Missouri, geboren. Zij studeerde zang in Boston en Chicago en voltooide haar opleiding bij Lotte Lehmann. In korte tijd kreeg zij grote bekendheid in de Verenigde Staten. Enige tijd later maakte zij grote indruk op het operapubliek in Europa als Amneris in Verdi's 'Aida' en vooral als Carmen in Bizets gelijknamige opera, een rol die zij ook zong tijdens de Salzburger Festspiele o.l.v. Karajan. Haar optreden als Venus in Wagners 'Tannhäuser' tijdens de Bayreuther Festspiele maakte haar naam over de gehele wereld bekend.

Grace Bumbry's stem heeft een ongewoon grote omvang: behalve de partij van Venus zingt zij ook voor een sopraanstem geschreven rollen als Tosca, Aida en Salome. Zij trad op in vrijwel alle grote operatheaters zoals de Metropolitan Opera, La Scala, Covent Garden en de operatheaters van München, Wenen en Parijs. Bij de Opéra de Paris maakte zij enige tijd geleden grote indruk als Ariane, de zeer veeleisende titelrol in Dukas' unieke opera 'Ariane et Barbe-bleue'. Zij maakte een groot aantal platen voor Decca, DGG en RCA.